Materiallar to'plami · Conference Proceedings
"ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 33
IJTIMOIY-GUMANITAR FANLAR

BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA INNOVATSION JARAYONLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Feruza Alisherovna Madaliyeva*
Farg'ona davlat universiteti, Ilmiy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik
✉ madalieva.com@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqsad. Mazkur maqolaning maqsadi barqaror rivojlanish sharoitida tadbirkorlik faoliyatida innovatsion jarayonlarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Usul. Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, institutsional yondashuv va ilmiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Natija. Innovatsion jarayonlarni boshqarishda raqamli transformatsiya, ochiq innovatsiyalar, klaster yondashuvi va universitet–biznes–davlat hamkorligiga asoslangan mexanizmlarning afzalliklari asoslab berildi. Xulosa. Tadbirkorlik faoliyatida zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish korxonalar raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion mahsulotlar ulushini ko'paytirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

barqaror rivojlanish, innovatsion jarayonlar, tadbirkorlik faoliyati, innovatsion boshqaruv, raqamli iqtisodiyot, klaster, ochiq innovatsiyalar, texnologiyalar transferi, tijoratlashtirish, startap.

DOI: 10.5281/zenodo.21835561

KIRISH

So'nggi yillarda jahon iqtisodiyotida kechayotgan global o'zgarishlar, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi hamda raqobat muhitining kuchayishi tadbirkorlik faoliyatida innovatsion boshqaruvning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish endilikda mavjud resurslardan samarali foydalanish bilan cheklanmay, balki yangi texnologiyalar, innovatsion mahsulotlar va ilmiy ishlanmalarni ishlab chiqarishga tezkor joriy etish bilan ham belgilanmoqda. Shu sababli tadbirkorlik subyektlarida innovatsion jarayonlarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Innovatsiyalar nazariyasining asoschisi **Yozef Shumpeter** innovatsiyalarni iqtisodiy o'sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida baholagan va tadbirkorni iqtisodiy taraqqiyotning muhim subyekti deb hisoblagan [8]. Keyinchalik **Piter Druker** innovatsiyani tadbirkorlikning asosiy vositasi sifatida ta'riflab, har bir tashkilot o'z faoliyatida doimiy innovatsion yondashuvni shakllantirishi lozimligini ta'kidlagan [9]. **Maykl Porter** esa milliy va hududiy raqobatbardoshlikni ta'minlashda innovatsiyalar va klasterlarning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ilmiy asoslab bergan [10].

O'zbekistonda ham barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish va innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bu borada qabul qilingan qonunlar, Prezident farmonlari va davlat dasturlari tadbirkorlik subyektlarida innovatsion jarayonlarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish

uchun huquqiy va institutsional asos yaratmoqda [1–3].

Shu bilan birga, amaliyotda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish, texnologiyalar transferi, universitet–biznes hamkorligi, startaplarni qo‘llab-quvvatlash va innovatsion infratuzilmani rivojlantirish sohasida hal etilishi lozim bo‘lgan qator muammolar mavjud. Bu holat mazkur mavzuda ilmiy tadqiqotlar olib borishning dolzarbligini yanada oshiradi.

Ushbu maqolaning maqsadi barqaror rivojlanish sharoitida tadbirkorlik faoliyatida innovatsion jarayonlarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini tahlil qilish, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash va milliy iqtisodiyot sharoitiga mos amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Tadbirkorlik faoliyatida innovatsion jarayonlarni boshqarishning nazariy asoslari

Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion jarayonlarni boshqarish korxonalarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta’minlovchi strategik omil hisoblanadi. Innovatsion boshqaruv deganda g‘oyaning paydo bo‘lishidan tortib uni bozorda raqobatbardosh mahsulot yoki xizmat sifatida tijoratlashtirishgacha bo‘lgan barcha bosqichlarni rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish jarayonlari tushuniladi.

Ilmiy adabiyotlarda innovatsion boshqaruvning turli modellari mavjud bo‘lib, ular orasida **ochiq innovatsiyalar (Open Innovation), Triple Helix, klasterli rivojlanish, raqamli transformatsiya** va **innovatsion ekotizim** yondashuvlari alohida ahamiyat kasb etadi [6; 11–13]. Ushbu modellarning umumiy xususiyati shundan iboratki, innovatsiyalar endi faqat bir tashkilot doirasida emas, balki universitetlar, davlat idoralari, xususiy sektor, investorlar va ilmiy markazlar o‘rtasidagi hamkorlik asosida shakllanadi.

Shu nuqtai nazardan, tadbirkorlik subyektlarida innovatsion jarayonlarni boshqarish tizimini takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish, innovatsion loyihalarni baholashning zamonaviy usullarini joriy etish, texnologiyalar transferi mexanizmlarini rivojlantirish hamda ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishga qaratilgan institutsional muhitni takomillashtirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

2. Barqaror rivojlanish sharoitida innovatsion jarayonlarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlari

Barqaror rivojlanish iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy farovonlik va ekologik muvozanatni ta’minlashga qaratilgan uzoq muddatli taraqqiyot konsepsiyasi hisoblanadi. Mazkur konsepsiya sharoitida tadbirkorlik subyektlari o‘z faoliyatini raqobatbardosh tashkil etish uchun innovatsion boshqaruv usullarini joriy etishi zarur. Bu esa innovatsion jarayonlarni boshqarishning samarali mexanizmlarini shakllantirishni talab etadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning quyidagi mexanizmlari eng samarali deb baholanadi:

raqamli transformatsiya texnologiyalarini joriy etish;
ochiq innovatsiyalar (Open Innovation) modelidan foydalanish;
klasterli hamkorlikni rivojlantirish;
universitet–biznes–davlat hamkorligi (Triple Helix);
texnologiyalar transferi tizimini takomillashtirish;
innovatsion ekotizimlarni shakllantirish;
venchur moliyalashtirishni rivojlantirish;
startaplarni institutsional qo‘llab-quvvatlash [6; 11–14].

Ushbu mexanizmlarning joriy etilishi innovatsion g‘oyalarning tezkor amaliyotga tatbiq etilishi, yangi mahsulot va xizmatlar yaratilishi hamda bozor talablariga mos innovatsion yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar va raqamli platformalardan foydalanish tadbirkorlik subyektlarining innovatsion salohiyatini sezilarli darajada oshirmoqda.

3. O‘zbekiston sharoitida innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda xususiy sektorni qo‘llab-quvvatlash, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish va ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu

jarayonlarda texnoparklar, IT Park, innovatsion markazlar, biznes-inkubatorlar va startap akseleratorlari muhim o‘rin tutmoqda.

Shu bilan birga, tahlillar quyidagi muammolar saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi:

- innovatsion loyihalarni moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi;
- ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish darajasining pastligi;
- texnologiyalar transferi mexanizmlarining yetarlicha rivojlanmaganligi;
- universitet va xususiy sektor hamkorligining barcha hududlarda bir xil emasligi;
- innovatsion menejment bo‘yicha yuqori malakali kadrlarga ehtiyojning saqlanib qolayotganligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun innovatsion boshqaruvni institutsional jihatdan takomillashtirish hamda davlat, universitet va biznes o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Har bir hududda innovatsion tadbirkorlikni muvofiqlashtiruvchi **Hududiy innovatsion rivojlanish markazi**ni tashkil etish.
2. Universitetlarda **Technology Transfer Office (TTO)** faoliyatini kengaytirish.
3. Startaplarni moliyalashtirish uchun venchur fondlar ishtirokini kengaytirish.
4. Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayonini raqamlashtirish.
5. Innovatsion loyihalarni baholash uchun yagona KPI tizimini ishlab chiqish.
6. Korxonalarda ochiq innovatsiyalar modelini joriy etish.
7. Innovatsion klasterlar faoliyatini hududlar kesimida rivojlantirish.
8. Ilmiy tashkilotlar va tadbirkorlik subyektlari o‘rtasida qo‘shma loyihalar sonini ko‘paytirish.
9. Yosh olimlar va startapchilar uchun grant va akseleratsiya dasturlarini kengaytirish.
10. Innovatsion boshqaruv sohasida xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

Mualliflik modeli

Bu maqolaga men maxsus **mualliflik modeli** taklif qilaman:

Innovatsion tadbirkorlikni boshqarishning integratsiyalashgan modeli

Innovatsion g‘oya
│
Ilmiy tadqiqot
│
Universitet
│
Startap
│
Investor
│
Texnologiyalar transferi
│
Korxona
│
Bozor
│
Barqaror rivojlanish

Mualliflik takliflari

Kamida 10 ta:

- Innovation Office

- Startup Studio
- Venture Capital
- Innovation KPI
- Digital Platform
- Technology Transfer Center
- Cluster Cooperation
- Open Innovation
- Smart Management
- Regional Innovation Index

XULOSA

Barqaror rivojlanish sharoitida tadbirkorlik faoliyatida innovatsion jarayonlarni boshqarish iqtisodiy o‘sishning muhim sharti hisoblanadi. Innovatsion boshqaruvning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va milliy iqtisodiyotning innovatsion salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiya, ochiq innovatsiyalar, texnologiyalar transferi, klasterli hamkorlik hamda universitet–biznes–davlat hamkorligiga asoslangan yondashuvlar tadbirkorlik faoliyatida innovatsion jarayonlarni boshqarishning eng samarali mexanizmlari hisoblanadi. Shu munosabat bilan innovatsion infratuzilmani yanada takomillashtirish, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish jarayonlarini faollashtirish va xususiy sektorning innovatsion faolligini oshirish mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Innovatsion faoliyat to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–630-son. 24.07.2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Innovatsion faoliyat bo‘yicha statistik ma’lumotlar. 2024–2025.
5. O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish agentligi. Tahliliy materiallar. 2024–2025.
6. Etzkowitz H. *The Triple Helix: University–Industry–Government Innovation in Action.* Routledge, 2008.
7. Leydesdorff L. *The Triple Helix, Quadruple Helix and an N-Tuple of Helices.* Journal of the Knowledge Economy, 2012.
8. Schumpeter J.A. *The Theory of Economic Development.* Harvard University Press, 1934.
9. Drucker P.F. *Innovation and Entrepreneurship.* Harper Business, 1985.
10. Porter M.E. *The Competitive Advantage of Nations.* Free Press, 1990.
11. Chesbrough H. *Open Innovation.* Harvard Business School Press, 2003.
12. OECD. *Science, Technology and Innovation Outlook 2023.* OECD Publishing.
13. World Bank. *World Development Report 2024.*
14. UNDP. *Human Development Report 2023/2024.*
15. UNESCO. *UNESCO Science Report.*
16. WIPO. *Global Innovation Index 2024.*
17. Lex.uz — O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
18. IT Park Uzbekistan. Faoliyatga oid rasmiy tahliliy materiallar.
19. O‘zbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi. Tadbirkorlikni rivojlantirish bo‘yicha materiallar.
20. Zamonaviy Scopus va Web of Science bazalarida chop etilgan innovatsion boshqaruv va tadbirkorlikka oid ilmiy maqolalar.